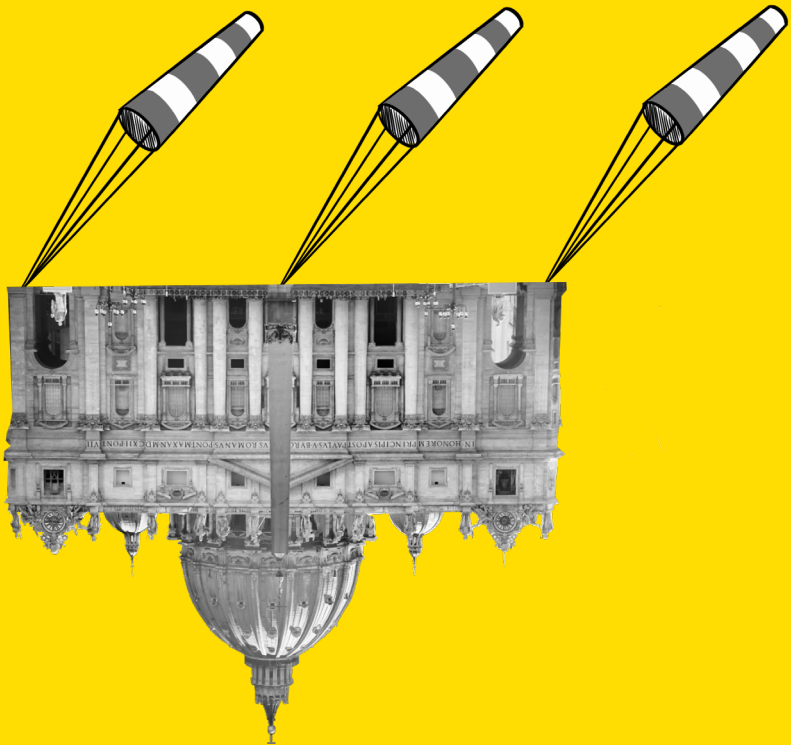

L'Esperit bufa des de baix

Víctor Codina

L'ESPERIT BUFA DES DE BAIX

Víctor Codina

Pròleg	3
Esperit Sant	5
Fe	10
Església	13
Dones	17
Sinodalitat	19
Vida cristiana	24
Preguntes per a la reflexió	31

Victor Codina. Jesuïta. Va estudiar filosofia i teologia a Sant Cugat, a Innsbruck i a Roma. Doctor en Teologia, fou professor a Sant Cugat vivint a l'Hospitalet i Terrassa. Des de 1982 fins al 2018 va residir a Bolívia on va ser professor de teologia a la Universitat Catòlica Bolívia a Cochabamba alternant amb el treball pastoral en barris populars. Ha publicat diversos quaderns amb Cristianisme i Justícia. En Víctor ens va deixar el 22 de maig del 2023.

AQUESTA PUBLICACIÓ ES DISTRIBUEIX GRATUÏTAMENT.

Col·labora amb Cristianisme i Justícia: Bizum codi 05291
cristianismeijusticia.net/donatius

Edita Cristianisme i Justícia. Roger de Llúria, 13, 08010 Barcelona
Tel. 93 317 23 38, e-mail: info@fespinal.com, www.cristianismeijusticia.net
Imprimeix: Ediciones Rondas S.L. Dipòsit Legal: B 19636-2023
ISBN: 978-84-9730-545-7, ISSN: 0214-6495, ISSN (virtual): 2014-6574

Dibuix de la portada: Ignasi Flores. Edició: José I. García, Sonia Herrera i Santi Torres
Traducció: Núria Garcia i Caldés. Maquetació: Pilar Rubio Tugas
Imprès en paper i cartolina ecològics. Novembre del 2023

Els darrers tres anys s'ha repetit sovint aquesta escena: en Víctor Codina, prenent cafè al voltant d'una taula, en amigable conversa amb companys de Cristianisme i Justícia o amb la comunitat de Jesuïtes, comentant amb calma, i enmig d'una viva atenció, esdeveniments actuals de l'Església com el sínode sobre l'Amazònia, o temes debatuts com l'ordenació sacerdotal de les dones, o l'actual procés sinodal de l'Església, o recordant episodis de la vida de la Companyia de Jesús a Bolívia o en diferents llocs d'Amèrica Llatina. En Víctor, un home de rostre venerable, amb una paraula serena però molt viva, ens ha deixat la imatge d'un veritable *ancià*: la persona treballada per l'experiència de la vida, nodrida amb una gran amplitud de coneixements, modelada pel sofriment, transformada per la pregària i l'experiència de Déu. Això, el Víctor no ho ha improvisat, esdevenir *ancià* és el cim d'una vida.

La sàvia maduresa d'en Víctor Codina tenia el fonament d'una sòlida i cristiana educació familiar, una prolongada formació de jesuïta i una llarguíssima història de dedicació als altres com a teòleg, com a formador, com a pastor. Recordem només en ràpida mirada els seus anys d'entrega generosa als altres. La seva primera obra és ja fruit d'un curs a la Universitat Gregoriana de Roma sobre la teologia de la Vida Religiosa. Destinat a la formació dels jesuïtes, a finals dels anys seixanta, en Víctor és pioner en la creació de comunitats petites enmig de la ciutat i de noves formes més creatives de fer teologia, tot cooperant a la inserció de la vida religiosa enmig de la societat. Els pobres truquen a les portes de la Companyia de Jesús i en Víctor Codina es planta amb els estudiants en una zona popular i viu, en ambients d'acció i de conflicte social (l'Hospitalet del Llobregat i Terrassa), una experiència que dona lloc al seu famós article *Teologia en un barri*. Amèrica Llatina és una de les crides més clamoroses als anys 1970 i 1980, i en Víctor hi va i des de Bolívia desenvolupa, però recurrent també gran part del continent, una intensíssima activitat com a teòleg, com a escriptor, com a inspirador d'una vida consagrada en renovació constant... I, a la vegada, conrea una fonda vida interior, viu en contacte amb la gent, sobretot la més necessitada, participa en la vida de comunitat, i òbviament s'entrega a fons a l'estudi i a la reflexió teològica... Quanta vida! En Víctor esdevé veritablement un *ancià*.

És el Víctor Codina que molts han descobert aquests darrers anys a Barcelona, amb la seva privilegiada capacitat d'albirar esdeveniments importants i situacions significatives i de fer-ne una lectura fonda i dinàmica. I també amb els seus dots privilegiats d'agut escriptor, que a poc a poc va dissenyant una policroma i rica panoràmica de la nostra realitat eclesial i social. Aquesta fecunda lectura de diferents fets i situacions s'ha anat divulgant en forma d'articles al blog de Cristianisme i Justícia, una part dels quals ara recullen aquestes pàgines. Aquí trobem la mirada d'una persona sàvia projectada sobre situacions o episodis variats: el ministeri femení o la violència contra les dones, el secret messiànic en l'Església actual o un nou paradigma eclesial, l'esperança contra tota esperança i el «bon viure» com un ideal de vida humana...

Les interpretacions d'en Víctor ens ofereixen llum per desxifrar els enigmes de fets i situacions molt diferents que ens afecten avui. Amb tot, a més, la seva mirada lúcida i la seva aguda interpretació esdevindran també per a nosaltres una lliçó i una iniciació a la lectura dels signes dels temps i de la nostra realitat per moure'ns amb més claredat enmig de les sempre inèdites situacions en què necessàriament ens haurem de trobar. Perquè «cal recuperar l'Esperit», ens diu en Víctor, i ell ens ensenya a descobrir com l'Esperit segueix actuant avui i sempre, però «des de baix».

Josep M. Rambla Blanch, S.J.

Actualitat del secret messiànic¹

Els cristians creiem que Jesucrist, el Fill del Pare encarnat, mort i ressuscitat, és el centre de la fe cristiana, camí, veritat i vida (Jn 14,6), fora d'ell no hi ha salvació (Jn 15,5; Ac 4,12). La missió pròpia de l'Església és evangelitzar (*Evangelii nuntiandi*), aquesta és la seva alegria (*Evangelii gaudium*).

La cristiandat ha esclatat

Però en el món modern occidental, la cristiandat s'ha esfondrat i l'Església, lluny de ser un signe clar de l'evangeli, constitueix per a molts el major obstacle per a l'accés al cristianisme: un fosc passat (inquisició, creuades, poder temporal del Papat, colonialisme missioner...) i un ambigu present (patriarcalisme, masclisme, abusos sexuals i econòmics, immobilisme davant els temes relacionats amb la sexualitat i la vida...). L'Església dels països occidentals moderns pateix un clar descens sacramental, l'envelliment de les

comunitats i la manca de vocacions ministerials i religioses. A això cal sumar-hi un cisma silenciós i un progressiu allunyament (desafecció) de moltes persones. És una Església en situació de diàspora: la fe cristiana ha estat exculturada, i s'ha estès l'agnosticisme i la indiferència religiosa. Déu és a l'exili.

En aquest context de «terra de missió», podem preguntar-nos si l'evangelització adreçada als «nous pagans» i la missió cap als qui volen entrar o retornar a l'Església ha de seguir el model tradicional de començar per l'Església, la seva doctrina, les seves normes i els seus sacraments, o si més aviat hauria de reprendre i actualitzar, avui, el silenci messiànic i eclesial.

El secret messiànic

L'evangeli de Marc subratlla l'actitud de Jesús, que imposa una consigna de prudència i silenci respecte a la seva identitat messiànica per no ser confós amb altres projectes messiànics nacio-

1. La pneumatologia o estudi teològic de l'Esperit va ser un dels eixos centrals de la teologia d'en Víctor, una teologia, d'altra banda, accessible i exemplificada en la vida quotidiana. <https://blog.cristianismejusticia.net/ca/2021/05/21/actualitat-del-secret-messianic> (21/05/2021).

nalistes i bel·licistes presents a Israel (Mc 1,15; 3,12; 1,44 ; 5,43; 7,36; 8,26; 8,30; 9,9). Fou un centurió pagà qui, al peu de la creu, va proclamar que Jesús és veritablement Fill de Déu (Mc 15,39). L'exegesi bíblica en parla anomenant-ho «silenci» o «secret messiànic».

En Lluc 24,23-35, Jesús no comença explicant les Escripures als deixebles d'Emmaús ni fent la fracció del pa, sinó que primer els demana de què parlen i per què estan tristos.

Pau, quan s'adreça a l'areòpag d'Atenes, abans de anunciar-los que hi ha un home que Déu ha ressuscitat d'entre els morts i que ha estat constituït jutge universal, els diu que ha vist un altar dedicat al déu desconegut i els cita alguns dels seus poetes, que diuen que Déu no és lluny de nosaltres, ja que en ell vivim, ens movem i som (Ac 17,22-31).

En el catecumenat de l'Església primitiva existia la disciplina de l'arcà: no s'anunciaven els misteris de la fe fins després d'una llarga preparació; els catecúmens només assistien a la litúrgia de la Paraula i després d'uns anys se'ls «lliuraven» el Credo i el pater-nostre. En algunes esglésies existien les anomenades catequesis mistagògiques, que iniciaven en el misteri pasqual del Crist mort i ressuscitat només després que en la vigília pasqual els fidels haguessin rebut els sagraments de la iniciació cristiana, perquè creien que hi ha veritats que només es poden entendre després d'haver estat experimentades.

La història de salvació inclou un llarg procés, hi ha un Antic o Primer Testament abans del Nou Testament. El Fill del Pare no s'encarna el primer

dia de la creació, ja que Déu havia d'acostumar-se a la humanitat i la humanitat acostumar-se a Déu (Ireneu).

No es tracta de proposar un silenci vergonyant, sinó d'un silenci pastoral que, en lloc de l'ordre dogmàtic i descendent del Credo: «Pare, Fill i Esperit», recorri un camí ascendent: «Esperit, Jesús i Pare». Ningú no pot dir «Jesús és el Senyor» si no és mogut per l'Esperit (1Cor 12,3).

Prioritat pastoral de l'Esperit

Aquest silenci pastoral messiànic i eclesial davant de la preeminència de l'Esperit es fonamenta en la teologia de l'Esperit. Ho veiem al llarg de la història de la salvació. Al costat del Déu creador del cel i la terra (Gn 1,1) hi ha l'Esperit donant vida enmig del caos primigeni (Gn 1,2); l'Esperit prepara la vinguda de Jesús al Poble de Déu: suscita jutges i profetes, crida Joan Baptista per preparar els camins del Senyor; l'Esperit esdevé en l'encarnació de Jesús, cobrint amb la seva ombra el si de Maria (Lc 1,35); ungeix Jesús en el seu baptisme, mentre una veu del cel el proclama Fill del Pare; l'Esperit acompanya tota la vida de Jesús (temptacions, predicació, miracles, elecció dels deixebles, oració) fins a la seva passió i la seva mort. És l'Esperit qui el ressuscita d'entre els morts (Rm 8,11) i és Ell qui constitueix el gran do pasqual del Ressuscitat (Jn 20,22); finalment, a la Pentecosta, l'Esperit davalla sobre la primera comunitat eclesial (Ac 2,1-47) i s'obre al món.

L'Esperit està actiu en tota la història de salvació fins al final dels temps, omple la creació, engendra saviesa, bondat, justícia, bellesa i respecte a la

creació i a les diferències, suscita carismes, inspira cultures i religions, tot ho renova des de dins fomentant la justícia i la pau (Is 11,1-9). L'Esperit és dinamisme i moviment, vida plena, no està mai en vaga.

Sense Esperit, Déu queda lluny, Crist es redueix a un personatge del passat, l'Església és una simple institució, la missió es converteix en propaganda. En l'Esperit, Crist ressuscitat és aquí, l'Església significa la comunitat trinitària i la missió és una Pentecosta (Patriarca Ignasi IV d'Antioquia).

Començar per l'Esperit significa partir de la realitat personal i social, ajudar a comprendre que tota la feina es fa per la justícia, la veritat, la solidaritat amb els últims valorant tot allò que tenen de positiu les diferents cultures i religions. És Ell qui ens ajuda a obrir-nos a la transcendència, a la religió, al Misteri últim que dona sentit a la vida i a la mort.

El cristià del segle XXI o serà místic o no serà cristià (Karl Rahner)

Només és en aquest context d'obertura a l'experiència de l'Esperit que es pot anunciar al món d'avui el Misteri de Jesús, el Fill de Déu, mort i ressuscitat. Només després d'una iniciació vivencial al misteri de Jesús, podem obrir-nos a l'Església com a comunitat de Jesús, santa i pecadora, que sota la força de l'Esperit en dona testimoni al món, és la llar de la Paraula i dels sagraments, una comunitat que comunica la

vida plena, col·labora amb el Regne de Déu i promou un món més humà i just, respectuós amb la natura (*Laudato si'*), on tots puguem viure com a germans, fills i filles del Pare (*Fratelli tutti*).

Som en temps d'Advent, un temps en què Esperit del Senyor, lentament i des de baix, ens condueix a Crist i al misteri de Déu Pare, i ens disposa a obrir-nos al misteri de l'Església, una comunitat que és imatge de la Trinitat i que, fins i tot enmig de la nit fosca, viu una permanent Pentecosta.

Recuperar l'Esperit²

Els qui hem patit la COVID en la seva forma greu, hem experimentat no només l'aïllament i la solitud, sinó també la necessitat de mascaretes d'oxigen per evitar l'asfíxia. Però no només existeix l'asfíxia vital, física, pulmonar, sinó que també experimentem avui situacions d'asfíxia col·lectiva i ambiental. Vivim una asfixiant situació local i mundial: un canvi d'època i de paradigma, el canvi climàtic, la pandèmia, guerres, persones migrants que moren al cementiri del Mediterrani, creixent pobresa de grans masses del Sud, corrupció, masclisme, destrucció de l'Amazònia i de bona part dels ecosistemes...

Els joves són els qui més pateixen les conseqüències d'aquesta situació asfixiant: ho demostren els recents brots de milers d'estudiants i adolescents a Madrid i a Barcelona amb nits

2. En Víctor va patir molt a causa de la COVID-19. Va estar ingressat en la unitat de cures intensives durant diverses setmanes, la seva vida va córrer un perill seriós. Així i tot, de la malaltia en va fer una oportunitat per a reflexionar sobre una de les seves passions com a teòleg: el paper de l'Esperit en la vida del creient i de l'Església. [https://blog.cristianismeijusticia.net/ca/2021/10/01/recuperar-el-esperitu\(01/10/2021\)](https://blog.cristianismeijusticia.net/ca/2021/10/01/recuperar-el-esperitu(01/10/2021)).

de botellots i música, sense mesures de seguretat, que van acabar amb destrosses i violència, i una sensació de desesperació. No és el maig francès del 68 ni el 15 M, que obrien camins d'esperança. Ara hi ha una sensació de fracàs, de nihilisme, de desànim davant el mal, un gust de cendra. No és tan sols una qüestió d'ordre públic o policial, el mal és més profund.

Des d'instàncies responsables, cíviques i eclesials, s'exhorta a superar l'individualisme, a dialogar, a tenir esperança, a tenir cura de la casa comuna (*Laudato si'*) ja que tots som germans i germanes (*Fratelli tutti*). S'anima a mantenir la Utopia, el Principi esperança, a somniar diferent i millor. Però molts joves no tenen avui cap punt darrer de referència: viuen constantment en recerca. Molts joves, també persones grans, de cultura i tradició cristiana, van abandonar fa temps l'Església institucional, escandalitzats pels seus abusos econòmics i sexuals, i ara se senten lluny dels seus dogmes, ensenyaments i ritus litúrgics.

L'oblit de l'Esperit

Per a molts dels nostres contemporanis, tant Déu com Crist queden molt lluny, i l'Esperit ha desaparegut. Un conegut text del Patriarca oriental Ignasi VI d'Antioquia al Consell Ecuemènic d'Uppsala de l'any 1968 ho va expressar amb gran lucidesa:

Sense Esperit, Déu és lluny, Crist roman en el passat, l'evangeli és lletra morta, l'Església una simple organització més, l'autoritat un domini, la missió una propaganda, el culte una evocació i l'actuar cristià una moral d'esclaus.

Però en l'Esperit, Crist ressuscitat és allà, l'evangeli és força de vida, l'Església significa la comunió trinitària, l'autoritat un servei alliberador, la missió una autèntica Pentecosta, la litúrgia memorial i anticipació, l'actuar humà queda divinitzat.

En el món cristià llatí, per diversos motius culturals, històrics i polítics hem marginat i oblidat l'Esperit Sant, per molt que el citem quan resem el Credo o el Glòria. Molts cristians llatins respirem només amb el pulmó cristològic, però ens falta respirar també amb el pulmó de l'Esperit. Si volem superar l'asfíxia actual que ens destrueix per dins hem de respirar amb els dos pulmons.

Rostres de l'Esperit

A diferència del Fill que s'encarna en Jesús de Natzaret, l'Esperit no s'encarna en ningú, ni està en un sol lloc de la història. Bíblicament, l'Esperit s'expressa a través de símbols: aire, vent, aigua, foc, colom... La seva expressió hebrea és *Ruaj*, una expressió femenina que significa 'alè vital', buf de vida present en el caos originari de la creació que engendra vida (Gn 1,2) i incuba les aigües primordials.

El buf de l'Esperit fa de la persona humana una imatge de Déu (Gn 1,27); l'Esperit va parlar pels profetes, va fer possible l'encarnació de Jesús en el si de Maria de Natzaret; l'Esperit va davallar sobre Jesús en el baptisme, va guiar tota la seva vida, li va donar força en la passió i la creu, el va ressuscitar d'entre els morts, com a primícia de la nostra futura resurrecció. Jesús ressuscitat alena sobre els apòstols per

comunicar-los el seu Esperit (Jn 20), i en la Pentecosta l'Esperit davalla sobre el petit grup apostòlic en forma de vent impetuós i llengües de foc (Ac 2), i els transforma en evangelitzadors i en màrtirs. L'Esperit no té missatge propi, no és paraula externa, és silenci i actua des de dins i des de baix a través de les persones i comunitats. La seva missió, en definitiva, és conduir-nos cap a Jesús (1Cor 12,3).

Però l'Esperit no és només intraeclesial, l'Esperit desborda els murs de l'Església i es vessa sobre tota la creació: suscita amor i bondat, sembla cultures i religions, genera bellesa, art, saviesa, carismes i santedat; promou els moviments socials i polítics en defensa de la justícia i els drets humans en favor dels pobres i descartats, allibera la creació, fins i tot patint dolors de part (Rm 8, 22-25). I així va generant una terra nova i un cel nou, un món transfigurat: el Regne de Déu.

Necessitem recuperar el buf de l'Esperit

És estrany que aquest oblit teòric i vital de l'Esperit engendri, tant en joves com en persones grans, la sensació d'asfíxia, agnosticisme, por, nihilisme, caos,

mort...? Els qui durant la pandèmia de la COVID hem experimentat que sense oxigen ens ofegàvem, també ho experimentem en l'àmbit humà i espiritual: sense Esperit no podem respirar, ens asfixiem, ens falta l'alè, ens falta vida, ens falta esperança i alegria perquè no tenim futur. L'Esperit és vivificant, és Senyor i donador de vida, és novetat, sempre desborda límits coneguts, trenca els esquemes, sorprèn, no ens abandona mai... i mai fa vaga.

Aquest Esperit ens porta a Jesús i ens mou per dins per tal que seguim el seu estil, basat en l'amor, el perdó, l'entrega, el respecte, la predilecció pels pobres, els marginats i els exclosos, pels malalts, per les dones i pels estrangers. L'Esperit ens dona confiança en el Pare, ens inspira les benaurances, ens dona esperança en la resurrecció i la possibilitat de poder participar de la vida nova de Jesús Ressuscitat.

En aquests moments d'asfíxia universal, hem de respirar l'Esperit, tant temps oblidat i recuperar el seu alè. Ell està present, precisament, en moments de caos i mort, quan semblava que tot estava perdut. Respirem avui profundament l'Esperit, recuperem el buf suau de l'Esperit. És el nostre autèntic oxigen vital.

Teologia des del centre de la ciutat³

Fa gairebé cinquanta anys vaig escriure un article sobre fer teologia des d'un barri obrer. Em preguntava si la teologia que havia nascut en les comunitats cristianes i després crescut en catedrals, monestirs i universitats, podia també cultivar-se des dels barris. I responia que sí, perquè un barri obrer, malgrat totes les seves limitacions, és un lloc teològic privilegiat, on es manifesta l'opció de Déu pels pobres i petits. Em pregunto ara, gairebé mig segle després, si des del centre de la ciutat pot sorgir una reflexió teològica.

En el centre de la meua ciutat hi ha nombrosos hotels, sempre amb turistes i executius joves, especialment en grans convencions com el Mobile World Congress. Al carrer hi pots sentir tots els idiomes, especialment l'anglès. Estem davant un món globalitzat i científicament accelerat. Té la

teologia alguna reflexió o missatge per a aquest nou món?

Des de la meua habitació veig el pati d'un col·legi, on nens i nenes fan gimnàstica i juguen amb una incansable vitalitat. Les famílies recullen els nens a la tarda, sempre amb entrepans per al berenar; els caps de setmana els patis s'omplen d'esdeveniments esportius. Però em demano: què passarà amb aquests joves adolescents si pateixen *bullying* i intenten suïcidar-se? Han estat preparats per a una vida real, on hi ha fracassos i, al final, mort? Quin futur els espera a aquests joves: guerra?, canvi climàtic?, falta d'aigua?, noves pandèmies? Han rebut alguna iniciació religiosa o cristiana?

Al costat de la meua residència hi ha una Església, un temple neobizantí, gran i amb una cúpula solemne. La majoria de la gent que participa en les celebracions són persones grans. Com i quan es va trencar la cadena de transmissió de la fe, d'avis a fills i nets?

3. La comunitat de jesuïtes en la que va viure en Víctor els seus darrers anys està en el centre de la ciutat de Barcelona. Com si tracés un recorregut panoràmic, va descrivint el seu entorn, enumeració que li serveix per anar indicant reptes i preguntes per a la fe. Mentre que per a uns el quefer teològic és fruit de l'abstracció i de l'anàlisi de categories, per en Víctor la vida concreta és la font de la reflexió. Les persones i els llocs són font de les preguntes que una teologia encarnada ha de respondre. <https://blog.cristianismeijusticia.net/ca/2023/05/17/teologia-desde-el-centro-de-la-ciudad> (17/05/2023).

Els joves s'apunten amb generositat a diversos voluntariats, però moltes vegades sense motivació religiosa o cristiana. Hem transmès una Església centrada en dogmes, ritus i normes morals, no en la vida, i això provoca un rebuig instintiu en molts joves?

Davant d'aquest temple hi ha un centre de gimnàstica, *fitness* en diuen ara. Els diumenges coincideixen la gent gran que surt de missa amb els joves que entren al gimnàs. Pura casualitat?

Des de la terrassa contemplo contenidors on la gent llença restes orgàniques i no orgàniques. De lluny es veuen passar contínuament avions cap a l'aeroport, un aeroport que se'ns ha fet petit i que volem ampliar. Ens prenem seriosament el canvi climàtic? També des de la terrassa arribo a veure les torres de la catedral i d'algunes esglésies gòtiques: són només monuments culturals i museus del passat? I la teologia, té encara algun missatge per a les persones que viuen i transiten en aquesta ciutat?

Són moltes les diferències entre la teologia dels anys setanta i l'actual. Els problemes s'han radicalitzat i agreujat. L'ambient actual, aparentment optimista, tecnocràtic, consumista i secular, amaga en el fons una sensació d'impotència davant el futur, i una por al fracàs, a la guerra, al canvi climàtic, a la crisi global i a la mort.

L'Església, avui summament descreditada, no pot preguntar al món modern si creu en Déu, ni si Déu existeix. Menys encara pot imposar-li dogmes, lleis morals i ritus religiosos. L'úni-

ca cosa que la comunitat cristiana pot comunicar al món d'avui és un anunci profètic i contracultural que ofereixi un sentit i un horitzó nou a la vida, la «Novetat» que pot vèncer la mort, és a dir, Jesús de Natzaret mort i ressuscitat. Aquest és l'únic missatge important que pot transmetre l'Església i la teologia.

D'aquí naixerà l'esperança, el compromís per alliberar el món i la història de la mort i edificar un món fraterne de fills i filles del Pare, sota la força i l'amor de l'Esperit que contínuament renova la faç de la terra i tot ho fecunda i vivifica, encara que no el sentim. L'última paraula no la tenen els tecnòcrates, ni les convencions, ni el *fitness*, ni els temples buits de joves, ni la pandèmia, ni el canvi climàtic, ni el *bullying*, ni el suïcidi, ni la guerra, ni la mort. L'última paraula sorgeix de la trobada personal i comunitària amb Jesús de Natzaret, el nostre Senyor, que comparteix amb nosaltres la seva Vida.

Ponç Pilat en el Credo⁴

No deixa de ser sorprenent que tant en el Credo curt (l'anomenat credo apostòlic) com en el llarg (el Credo niceoconstantinopolità) que professem en l'eucaristia dominical, se citi Ponç Pilat, sota el poder del qual Jesús va patir, fou crucificat, mort i sepultat. Resulta estrany, i fins i tot escandalós, que se'n faci esment al costat del Pare, del seu Fill Jesucrist encarnat en Maria Verge o de l'Esperit Sant.

4. L'acostament al Jesús històric, tal com van fer altres companys com Ignacio Ellacuría, va ser també una de les grans preocupacions de l'obra d'en Víctor, que veia en la humanitat de Jesús, en l'encarnació de Déu i en la quotidianitat, una raó de pes per a la fe. <https://blog.cristianismejusticia.net/ca/2015/04/03/poncio-pilato-en-el-credo> (03/04/2015).

Pilat, governador de Judea (26-36) va ser un home dèbil davant les pressions populars, però alhora prepotent, cruel, arbitrari i desprietat: «el romano imperialista, puñetero y desalmado», que cantava la Missa nicaragüenca. Tot i que va reconèixer la innocència de Jesús, no el va alliberar per por de caure en desgràcia davant l'emperador Tiberi: «si deixes aquest home en llibertat no et pots dir amic del César» (Jn 19,12). Ell volia fer carrera a Roma i per això es va rentar les mans de manera covarda (Mt 27,24) mentre manava crucificar Jesús. Anys més tard Pilat va ser destituït del seu càrrec per les seves brutals actuacions i desterrat a les Gàl·lies. Com s'explica, doncs, aquesta estranya intromissió de Pilat dins el Credo?

Quan l'Església primitiva va introduir la referència a Pilat en el Credo no va actuar irresponsablement sinó amb gran saviesa. La referència a Pilat situa Jesús en la història humana: sota l'imperi romà i a Judea, d'on Ponç Pilat era governador. Jesús, i per tant la fe cristiana, no és una invenció, un somni, una ideologia o un formós mite per consolar la nostra angoixa vital. Jesús és un esdeveniment certament extraordinari, nou i misteriós, però històric, que forma part de la història de la sal-

vació i forma part de la nostra història humana.

I és una gran notícia que qui va patir, fou crucificat i sepultat sota el poder de Ponç Pilat, hagi ressuscitat i estigui assegut a la dreta del Pare. Qui va ressuscitar va ser el mateix Jesús de Natzaret que va passar pel món fent el bé i alliberant les víctimes de l'opressió (Ac 10,38).

Aquesta és la dimensió històrica de la fe subjacent en el Credo quan citem Ponç Pilat i la que fonamenta que els cristians seguim Jesús en el món i el temps d'avui. I és també una crida a no rentar-nos les mans davant els problemes reals del nostre temps, a no avantposar els nostres interessos egoistes a la defensa de la veritat i de la justícia, ni a contentar-nos a preguntar escèptics, com Pilat, «I què és la veritat?» (Jn 14,14). Rentar-se les mans com va fer Pilat acaba produint víctimes.

La presència de Pilat en el Credo no només ens arrela a Jesús en la història, sinó que es converteix en un avís, en una mena de negatiu d'allò que no hem de fer a la vida: no podem actuar com ho va fer ell. Tot això ho podem tenir present quan en recitar el Credo, tant el curt com el llarg, diem que Jesús «va patir sota el poder de Ponç Pilat».

Alliberar Jesús⁵

En el conclave de març del 2013 que va precedir l'elecció de Francesc, el cardenal Bergoglio va fer unes intervencions molt interessants, algunes de curioses i poc conegudes. En comentar el text d'Apocalipsi 3,20, on es diu que el Senyor és a la porta i truca, Bergoglio va afirmar que evidentment el text es refereix al fet que Jesús pica la porta des de fora per entrar.

Però afegeix que ell pensava en les vegades que Jesús pica des de dins per tal que el deixem sortir. Sens dubte, aquesta interpretació pot escandalitzar molts biblistes, però és una visió molt suggeridora, perquè, com afegeix Bergoglio, l'Església autoreferencial pretén retenir Jesucrist dins de si mateix i no el deixa sortir. Dit d'una altra manera, hem tancat Jesús en doctrines, lleis, ritus, temples, palaus episcopals i estructures del passat. Tenim Jesús presoner durant segles tancat dins l'Església de cristiandat, occidental, medieval, feudal, inquisitorial, colonial,

diplomàtica, poderosa, antimoderna, absolutista, burgesa, patriarcal, centralista i elitista. Jesús ha quedat tancat en estructures eclesials que l'allunyen de la gent pobra i senzilla del poble, dels nens i les dones, de pagesos i pecadors, dels migrants i refugiats, de tots els que en totes les cultures i religions cerquen la veritat.

Jesús desitja sortir al carrer, no quedar presoner del passat, recórrer camins nous, trepitjar terra, anar a les fronteres, fer olor d'ovella, de pols, de suor i llàgrimes; escoltar el clam del poble, dialogar, abraçar, besar, donar la mà, curar, beneir, pronunciar paraules d'ànim, perdonar, consolar, anunciar el Regne, generar esperança i alegria, donar vida... ja que només Ell posseïx un esperit sense mesura.

Hem d'alliberar Jesús de tantes presons on l'hem tancat al llarg dels segles, recuperar la frescor del seu evangeli. Necessitem tornar a Galilea, escoltar la seva veu profètica contra els actuals hipòcrites i explotadors del poble, contra els nous mercaders del tem-

5. Fins a la seva mort, Víctor va mantenir la mirada crítica sobre la institució eclesial i, també, sobre la Companyia de Jesús. Una mirada crítica, constructiva i esperançada, que sabia llegir els signes del temps i anhelava canvis que anessin albirant-se amb l'arribada del papa Francesc. <https://blog.cristianismejusticia.net/ca/2018/07/12/lliberar-a-jesus> (12/07/2018).

ple, tornar a recuperar el Jesús artesà natzarè, perillós i desconcertant, capaç de confiar en el seu Pare, de morir i ressuscitar.

Però alliberar Jesús no equival a afirmar «Jesús sí, Església no», sinó que implica anar construint una església no autoreferencial, sinó en sortida, evangèlica, transparent, amb sandàlies o descalça, pobra, missionera i pasqual, deslligada de tot poder temporal, compromesa en l'alliberament de les persones i de la creació, interpel·lada pel dolor de les víctimes, alegre amb l'alegria de l'Esperit. L'Església no pot substituir Jesús, ha de fomentar la trobada personal amb ell. Només quan haguem alliberat Jesús d'aquestes presons i l'hàgim deixat sortir al món d'avui per escoltar al poble, podrem obrir-li la porta, deixar-lo entrar a casa nostra.

Durant el conclave de 2013, Bergoglio ja anunciava el seu futur full de ruta pastoral i l'estil d'una Església en sortida. Potser per això va ser elegit papa i potser per això mateix no són pocs els qui el rebutgen. Però el que sí que és cert és que el Senyor segueix trucant a la porta: vol entrar o vol sortir?

Estimada Amazònia o els somnis de Francesc⁶

Francesc sempre desconcerta amb les seves paraules i els seus gestos. En aquests moments no esperava un text normatiu que prengués posició davant

els interrogants eclesials que s'havien discutit en el Sínode sobre l'ordenació d'homes casats (*virī probati*) i el diaconat femení, que eren els temes mediàtics centrals i gairebé exclusius de l'opinió pública en tot el procés sinodal. I Francesc ens sorprèn ara amb una carta d'amor a l'Amazònia i un bell text amb quatre somnis. No pretén reemplaçar ni substituir el document final, sinó ajudar a assumir-lo i convidar a llegir-lo íntegrament.

Els somnis constitueixen un gènere literari especial, utilitzat també en la Bíblia, tant els somnis nocturns en què Déu es comunica a la persona com els somnis diürns en què es manifesten desigs i expectatives profundes. Els somnis de Francesc són més aviat somnis diürns, en vigília, en consonància amb els somnis de la terra de promissió i els somnis evangèlics del Regne de Déu: donar vida en abundància, alliberar de tota esclavitud, cel nou i terra nova.

Els quatre somnis de Francesc sobre l'Amazònia són el somni social, el somni cultural, el somni ecològic i el somni eclesial. En els tres primers somnis, Francesc aterra a l'Amazònia amb els seus ensenyaments de l'encíclica *Laudato si'* sobre la cura de la casa comuna. Ho fa amb gran sensibilitat i bellesa davant el misteri de la creació que es descobreix en aquella regió: els rius, la selva, la riquesa de fauna i flora i sobretot la varietat i riquesa cultural i saviesa ancestral dels seus habitants, que ens ensenyen a «viure bé» en har-

6. Víctor va participar en el Sínode de l'Amazònia (2019) com a expert teòleg. L'Exhortació «Estimada Amazònia» amb la qual el Papa Francesc tancà el Sínode el va sorprendre per la fórmula narrativa: el Papa somia una nova presència de l'Església en l'Amazones i ell sent que és una invitació de l'Esperit a tota l'Església. <https://blog.cristianismeijusticia.net/ca/2020/02/17/querida-amazonia-o-los-sue-nos-de-francisco> (17/02/2020).

monia amb la comunitat, la terra i Déu. Els pobles amazònics són una alternativa al món materialista, consumista i individualista occidental modern que genera desigualtat social i destrueix la natura. Molts paràgrafs conclouen amb cants i poemes plens de bellesa i harmonia, per exemple: «Recolzats a l'ombra d'un vell eucaliptus, la nostra pregària de llum se submergeix en el cant del fullatge etern».

Però aquesta immensa riquesa i bellesa avui és amenaçada de mort per grans empreses nacionals i multinacionals extractives que, buscant beneficis sempre més grans, destrueixen la natura, sotmeten els pobladors indígenes i els expulsen dels seus territoris de manera que han d'emigrar a les ciutats. No poques vegades els seus líders són amenaçats de mort i assassinats. Aquí, l'estil del papa esdevé fortament profètic davant els nous colonitzadors que oprimeixen el poble, com ho va fer el faraó egipci amb els israelites, creant misèria, devastació i sotmetiment. El crit del poble amazònic clama al cel, es tracta d'una situació injusta, un crim, un greu pecat ecològic, que dessagna les venes de la mare terra. Francesc s'indigna com ho van fer els profetes i Jesús mateix (Mc 3,5).

L'Amazònia ha de ser lloc de fraternitat i diàleg, no un projecte d'uns quants contra molts. No s'han de considerar salvatges les seves cultures, sinó com a cosmovisions diferents, com un veritable poliedre amazònic ple de riquesa i saviesa. Tot és obra creadora de Déu, que a través de Jesús s'encarna i té cura de nosaltres.

I quan arribem al somni eclesial, s'esperava que Francesc es pronunciés a favor de l'ordenació d'homes casats

i del diaconat femení, com va ser aprovat majoritàriament en el Sínode. És falsa l'afirmació de molts mitjans segons la qual el papa ha rebutjat explícitament l'ordenació d'homes casats i el diaconat femení. El papa, sobre aquests temes conflictius, guarda un profund silenci, no obre ni tanca portes. S'estima més reforçar el teixit eclesial que posar un pedaç nou en un vestit vell. Parla de la importància d'un laïcat autòcton i ben format, amb pluralitat de ministeris laics i de potenciar les comunitats de base, demana que bisbes d'altres llocs, sobretot d'Amèrica Llatina, enviïn missioners a l'Amazònia; demana fomentar la formació inicial i permanent de diaques i sacerdots, i reconèixer el gran paper missioner de la dona i de la vida consagrada inserta i inculturada. Posa l'accent en la necessitat de la presència dels equips itinerants i de la Red Episcopal Panamazònica (REPAM), sobretot en zones frontereres; demana no clericalitzar les dones, ni valorar-les només per la seva funcionalitat, sinó per la seva aportació a l'Església, i proposa, finalment, fomentar el diàleg amb altres grups cristians amb qui compartim la Paraula i la fe, etc.

Per què aquest silenci eclesiològic sobre les qüestions candents del sínode? Per escoltar l'oposició i no provocar tensions eclesials més grans i possibles cismes, esperant altres moments més oportuns per decidir? És el triomf dels grups conservadors, com ha dit l'opinió pública? O és que, com diu Francesc en l'*Evangelii gaudium* (103) i repeteix aquí (104-105), en situacions de conflicte «cal buscar la solució de les polaritats dialèctiques en un pla superior i esperar un desbordament de

l'Esperit que provoqui una major audàcia»?

Hi afegiria, encara, una altra raó complementària. Si s'hagués obert a la possibilitat d'ordenar homes casats i la possibilitat del diaconat femení, aquests temes intraeclesials haurien acaparat totalment l'atenció de l'opinió pública i eclipsat la dimensió ecològica, social i cultural del sínode. No s'hauria escoltat el clam del poble amazònic i de la seva terra amenaçats de mort. El sínode hauria passat, llavors, de tenir un horitzó planetari i universal, obert a la supervivència de la humanitat, a ser una discussió interna dels catòlics.

Certament, l'Església, com diu Francesc, no es pot reduir a una ONG preocupada només per les qüestions socials i el progrés sostenible, sinó que ha d'anunciar l'evangeli de Jesús, font de vida i salvació. Tanmateix, denunciar com avui la vida del planeta

està amenaçada de mort potser és més important i urgent que parlar d'altres qüestions intraeclesiàstiques.

Tal vegada va ser una coincidència, però aquesta exhortació postsinodal, signada el 2 de febrer del 2020, es va promulgar i presentar el 12 de febrer, quan es compleixen exactament quinze anys del martiri de la religiosa missionera Dorothy Stang a Xingú, Brasil.⁷ Dorothy, que defensava els indígenes davant les empreses multinacionals que destrueixen el territori, va ser amenaçada de mort i després assassinada mentre llegia les benaurances. No pot ser aquesta mort símbol i compendi dels somnis de Francesc per a l'estimada Amazònia?

Contemplem la bellesa de l'Amazones que rega la terra i canta la glòria del Creador, i preguem i treballem per defensar els pobres de l'Amazònia i cuidar la seva obra creadora.

7. El desembre de 2017 vam publicar un quadern (només en versió digital), on recollíem el testimoni de la seva vida. TEMPORELLI, Clara (2017). *Vides lliurades: Teresa de Jesús Ramírez i Dorothy Stang*, Barcelona: Cristianisme i Justícia, Col·lecció Virtual, n. 13.

Reflexió teològica al voltant de la violència contra les dones⁸

Vull fer una breu reflexió, ni social ni antropològica sinó teològica, sobre la violència contra les dones.

A la Bíblia, Déu és presentat com una mare tendra que no oblida mai els seus fills, com la Saviesa que dirigeix i il·lumina el món; l'Esperit és alè i vida femenina (*Ruaj*); Jesús compara el Regne amb la dona que fermenta amb llevat tota la massa de farina, i en un altre lloc el compara amb la dona que escombra la casa per trobar la dracma perduda. Però a l'Església, a la litúrgia i a l'art, ha prevalgut la imatge d'un Déu exclusivament masculí, Pare totpoderós, creador de cel i terra. La imatge del pastor amb l'ovella carregada a coll preval sobre el de la dona.

Les teòlogues constaten avui que aquesta imatge exclusivament masculina de Déu es projecta molt negativament en la societat i la família, on l'home domina, exclou i agredeix la dona; i també en l'Església, on la dona queda

molt marginada comunitàriament i exclosa dels ministeris ordenats que només corresponen als homes, «veritable imatge del Crist».

Afegim que els abusos sexuals comesos per clergues o religiosos a nens i nenes, no són només un tema de sexualitat, sinó també un abús del poder sagrat.

Ens cal una profunda conversió personal, familiar, social i eclesial, obrir-nos a la força de l'Esperit i a una imatge no exclusivament masculina d'un Déu Misteri que desborda tot gènere i que és tant Pare com Mare; obrir-nos a una família i una societat igualitària, respectuosa i no masclista; a una Església que no sigui clerical ni patriarcal. Avui la veu de l'Església queda desacreditada quan parla de la igualtat i la dignitat de la dona en la societat. Aquesta conversió ajudarà a una visió més respectuosa i positiva de les dones i la seva dignitat en la família, la societat i l'Església. Cal baixar de la creu les dones crucificades al llarg de la història i edificar un món més inclusiu, fraternal i sororal.

8. La violència contra les dones és una de les vies d'accés a una comprensió del paper de domini que el patriarcat té en la societat i en l'Església. <https://blog.cristianismejusticia.net/ca/2023/02/07/reflexio-teologica-al-voltant-de-la-violencia-contra-les-dones> (07/02/2023).

Ministeri femení⁹

Les dones, no només les feministes, es pregunten per què en l'Església catòlica no hi ha lloc per a elles en la jerarquia (diaconat, presbiterat, episcopat...), i en canvi en l'església luterana o en l'anglicana hi ha pastores ordenades i també bisbesses. L'argument que s'acostuma a donar en contra del ministeri femení és que Jesús va elegir dotze apòstols homes. En aquest sentit, tant Pau VI com Joan Pau II van tancar la porta al ministeri femení de l'Església catòlica.

Però aquestes decisions papals no són infal·libles, i els arguments que addueixen són més sociològics i anatòmics que teològics. El patriarcat dominant a Israel impedia que Jesús nomenés dones entre els dotze apòstols que representaven les dotze tribus d'Israel. D'altra banda, Jesús no va voler establir una nova societat religiosa sinó inspirar un camí evangèlic que, amb el temps, s'havia d'estructurar a la llum de l'Esperit. A més, Jesús, en contra del costum del seu temps, parla amb dones, les cura i perdona i les admet al seu grup de deixebles. Jesús ressuscitat s'apareix a les dones abans que als apòstols, i Maria Magdalena és considerada l'apòstol dels apòstols. En la Pentecosta, l'Esperit descendeix sobre homes i dones. Més tard, en les comunitats fundades per Pau fan acte de presència dones en càrrecs de govern

importants: Febe, Junia, Prisca, Maria, Trifena, Trifònia, Pèrside, etc. Teològicament parlant, tant l'home com la dona són imatge de Déu.

El que va passar és que les estructures patriarcalcs grecoromanes, els prejudicis al voltant de la inferioritat de les dones, l'ànsia de poder patriarcal... van excloure les dones dels ministeris. Les raons d'aquesta exclusió són sociològiques, no teològiques, i neixen d'una lectura literal i fonamentalista de l'Escltura i de l'afany de poder.

El darrer 12 de maig (2016), en una reunió del papa Francesc amb la Unió de Superiores Generals, una d'elles va demanar què és el que impedeix que l'Església ordeni diaconesses com es va fer en l'església primitiva, ja que les dones treballen en l'església, ensenyen, acompanyen malalts i pobres, presideixen la litúrgia en absència de prevere... Davant d'aquesta pregunta, el papa ha nomenat una comissió d'experts i expertes per estudiar el diaconat femení i la seva presència en l'Església primitiva.

S'obre, doncs, una porta al ministeri femení, una porta que fins ara semblava definitivament tancada. Confiem que aquesta apertura pugui conduir els altres ministeris femenins en l'Església. Això ens donaria una imatge d'Església jeràrquica menys hieràtica i poderosa, més humana i tendra, més alegre i senzilla, més propera al poble i als pobres.

9. Víctor va saber desconstruir-se i va demostrar sempre una obertura i una permeabilitat aclaparadora davant els reclams del moviment feminista internacional, i així ho va traslladar, també, en les seves reflexions sobre el paper de les dones i del moviment LGTBIQ+. <https://blog.cristianismejusticia.net/ca/2016/10/11/ministerio-femenino> (11/10/2016).

Decàleg sinodal¹⁰

Presento, en forma de decàleg, una senzilla introducció al sínode i a la sinodalitat eclesial.

1. Sínode, etimològicament, significa ‘camí conjunt’ o ‘comunitat en camí’: hi ha dues dimensions, la comunitària i la dinàmica.
2. Aplicat a l'Església, significa ‘el nosaltres eclesial’, la comunitat de Jesús que camina cap al Regne de Déu.
3. El fonament teològic és trinitari, l'Església significa i és sagrament de la comunió trinitària que, per la força de l'Esperit de Jesús, camina cap al Regne.
4. En el Nou Testament en trobem alguns exemples: Fets dels Apòstols 2, 42-47 (la comunitat de Jerusalem) i Fets dels Apòstols 15,28 (el concili de Jerusalem: «l'Esperit Sant i nosaltres hem decidit»).
5. Aquesta dimensió comunitària que fa que tots intervinguin en tot allò

que afecta a tothom és una dimensió que es va perdre en la Cristiandat i que es va recuperar amb el Concili Vaticà II (1962-1965), amb el concepte d'Església Poble de Déu (*Lumen Gentium II*), en què tots hem rebut el baptisme de Jesús i la unció de l'Esperit i posseïm el sentit de la fe que fa que el Poble de Déu sigui infal·lible, etc. (LG 12).

6. Aquestes arrels del Concili Vaticà II, les assumeix Francesc quan proposa la sinodalitat com l'estil d'Església per al tercer mil·lenni i la convocatòria d'un sínode el 2023-2024 sobre la sinodalitat, «Església: comunió, participació i missió»; amb una preparació prèvia en les esglésies locals, diocesanes, nacionals i continentals; la seva finalitat no és produir documents sinó fer que germinin somnis, profecies, il·lusions i esperances, guarir ferides, teixir relacions, aprendre els uns dels altres, crear un imaginari positiu per a les ments, els cors i les mans.

10. El camí sinodal inaugurat per Francesc va ser celebrat i seguit d'una manera esperançada pel Víctor, que veia en els vents de canvi de l'Església l'alè de l'Esperit des de baix, des dels descartats de la Història. <https://blog.cristianismejusticia.net/ca/2022/10/18/decaleg-sinodal> (18/10/2022).

7. Això demana una gran conversió i una gran reforma eclesial, i alhora fer una piràmide invertida, la qual cosa significa superar qualsevol mena de clericalisme i elitisme jeràrquic, religiós, espiritual i cultural.
8. No desapareixen els carismes jeràrquics i no jeràrquics que són un do de l'Esperit (LG 4), però se situen en diàleg i comunió eclesial, ja que allò que ens uneix a tots és més que les diferències eclesials i carismàtiques.
9. La dificultat més gran és doble. D'una banda, que clergat i vida religiosa deixem el protagonisme que fins ara hem tingut sovint i imitem Jesús, que renta els peus dels deixebles, etc. I de l'altra que el laïcat deixi la passivitat i assumeixi el rol i el dinamisme que li pertoca com a batejats en la missió de l'Església, i que imiti els deixebles, homes i dones que seguien Jesús pels camins de Galilea...
10. La sinodalitat és un procés, no es pot limitar a preparar el Sínode del 2023-2024, sinó que cal engagar un dinamisme de participació que afecti totes les comunitats, moviments, seminaris i institucions eclesials: evangelització, formació, litúrgia i diàleg amb altres cultures i religions, economia i obres socials, escoltar la veu dels exclosos socials i eclesials, ser hospital de campanya, etc. Com abans comencem, millor.

Un canvi de paradigma eclesial¹¹

Thomas S. Kuhn (1922-1996), físic, historiador i filòsof de la ciència, va ser qui va fonamentar i va popularitzar el tema del canvi de paradigma (CdP) en el món científic. Però la seva intuïció pot aplicar-se a altres àmbits. Paradigma és un esquema de la realitat, reconegut per la comunitat com a marc de referència que incorpora coneixements, valors i concepcions simbòliques que permeten situar i resoldre els nous problemes. Quan el paradigma és universalment acceptat, tenim un temps tranquil i el paradigma habitual va permetent la solució dels nous problemes que van sorgint.

No obstant això, de vegades sorgeixen noves qüestions que no permeten ser solucionades des del paradigma habitual, són anomalies que el qüestionen. Es genera llavors un temps d'incertesa, de crisi i de conflicte, que provoca un canvi de paradigma. Així, sorgeix un nou paradigma que, malgrat les resistències a ser acceptat pels defensors del paradigma anterior, al cap d'un temps de transició acaba sent assumit per la comunitat.

Indubtablement, aquest model de Kuhn sobre els canvis científics no pot ser aplicat a l'Església sense correccions. Tenim un criteri últim per jutjar la veritat d'un paradigma que és la revelació de la Paraula de Déu i la fe cristiana de la gran Tradició eclesial. Però suposat això, hi ha molta semblança entre el CdP científic i l'eclesial, tant en els

11. La sinodalidad pot ser considerada com una ruptura en la manera de ser de l'Església, tanmateix, en Víctor creu que la sinodalidad consisteix a extreure totes les possibilitats del Concili Vaticà II, la seva continuïtat (si es prefereix dir) està precisament en la seva connexió amb el CVII. <https://blog.cristianis.mejusticia.net/ca/2021/08/06/un-canvi-de-paradigma-eclesial> (06/08/2021).

moments de crisi com en la recerca de nous paradigmes i les tensions eclesials derivades d'un CdP. Podem, doncs, aplicar aquest esquema de CdP no de manera matemàtica, però sí analògica, als canvis eclesials i teològics d'avui.

La història dels concilis de l'Església, des de l'Assemblea apostòlica de Jerusalem (Ac 15) fins al Concili Vaticà II és plena d'exemples de la necessitat que té l'Església d'un CdP per poder expressar la fe de manera que respongui als nous contextos històrics i culturals. Els cristians creiem que aquest procés eclesial està sempre guiat per l'acció dinàmica de l'Esperit, que ens va portant cap a un aprofundiment de la veritat plena (Jn 16,13).

El Concili Vaticà II, un nou paradigma

Tant en la convocació del Concili Vaticà II per Joan XXIII el 1959 com en el seu discurs inaugural el 1962, s'expressa el desig que l'Església, il·luminada per l'Esperit, pugui anunciar l'Evangelí al món modern, no com a profetes de calamitats que veuen iminent la fi dels temps, sinó amb fe en la Providència de Déu que guia la història. Més que reprimir i condemnar errors, l'Església hauria de mostrar la llum de la veritat de manera pacient i benigna, fent servir la medicina de la misericòrdia més que condemnant els errors amb severitat. Joan XXIII distingeix el dipòsit de la fe de la manera com s'expressa, atenent a una actitud sobretot pastoral. S'intueix ja un canvi de paradigma.

No obstant, l'esquema sobre l'Església que s'havia fet servir a l'hora de la preparació del concili és rebutjat

pels bisbes, que el consideren clerical, jurídicista i triomfalista. Es proposa, en canvi, una Església Poble de Déu, sacrament de salvació, en camí cap a l'escatologia. Es parla de la prioritat de la Paraula en la vida de l'Església, del sacerdoci comú de tots els batejats, de la vocació universal a la santedat, del diàleg ecumènic, de la possibilitat de salvació fora de l'Església catòlica, del diàleg interreligiós, de la llibertat religiosa i la llibertat de consciència personal. Es reconeix l'acció de l'Esperit en l'Església, que ofereix dons jeràrquics i carismàtics. Aquest Esperit actua en la història de la humanitat i es manifesta a través dels desitjos profunds del poble: són els anomenats signes dels temps que cal escoltar i discernir (*Gaudium et spes* 4, 11; 44).

Les anomalies del paradigma de Cristiandat anterior que des de feia segles es qüestionaven (expressions com «fora de l'Església no hi ha salvació», una Església clerical en què els laics són subjectes passius, la vocació per la perfecció només per a alguns, sense carismes, litúrgia exclusivament en llatí, amb una visió negativa d'altres esglésies cristianes i de les religions, una Església lligada al poder, una Església piramidal, etc.) es resolen amb un nou paradigma ecumènic, de diàleg amb el món modern, Església Poble de Déu, tot ell cridat a la santedat, etc. En definitiva, hi ha un retorn a les fonts (*resourcement*) i una posada al dia (*aggiornamento*).

El Postconcili

Com passa en tot canvi de paradigma, també en el Postconcili hi va haver resistències al nou paradigma. El seu

símbol és el bisbe Marcel Lefebvre, per a qui aquest concili era neoprotèstant i neomodernista. Joan Pau II el va acabar excomunicant quan va començar a ordenar bisbes al marge de Roma.

Però fins i tot els que assumien el nou paradigma tenien por de les seves conseqüències. Pau VI va fer afegir a *Lumen Gentium* una nota prèvia que frenava la col·legialitat episcopal; en la seva encíclica *Humanae vitae*, sobre el control de la natalitat, no es va atrevir a situar l'amor com a centre de la vida conjugal. En temps de Joan Pau II es va considerar perillosa l'expressió «Església, Poble de Déu» i es va preferir la tradicional de «Cos de Crist»; la Congregació de la Fe, dirigida pel cardenal Ratzinger, va frenar la importància de les conferències episcopals i va criticar la teologia de l'alliberament. Es va intentar ressaltar més la continuïtat del Concili Vaticà II amb la tradició anterior (l'antic paradigma) que la seva novetat. El teòleg Juan Luis Segundo va escriure una carta a Ratzinger en la qual li deia que la seva crítica a la teologia de l'alliberament era en el fons un atac al concili, que havia parlat dels signes dels temps i de la dimensió històrica de la salvació.

La gran majoria de fidels cristians va acceptar el canvi de paradigma amb molta alegria i el va assumir, traient-ne les conseqüències. L'Església llatinoamericana reunida a Medellín el 1968 el va rebre des d'un continent pobre i injustament marginat, i va escoltar en la veu dels pobres la veu de l'Esperit. D'allà va sorgir l'opció pels pobres, la necessària denúncia de les estructures injustes, la lluita per la justícia i la importància simbòlica de l'Èxode, un tema que el Concili Vaticà II, liderat

per bisbes i teòlegs del món centreuropeu, havia passat per alt.

Un nou paradigma eclesial?

L'Església, sobretot amb Francesc, ha anat traient altres conseqüències del nou paradigma: l'obertura a l'ecologia (*Laudato si'*), a la fraternitat universal (*Fratelli tutti*), a l'amor conjugal com a centre del matrimoni que conviu amb la imperfecció, la disculpa i els límits de l'ésser estimat (*Amoris laetitia*), i la crítica del sistema econòmic que mata i la globalització de la indiferència davant d'emigrants i descartats. Francesc proposa una «Església en sortida» cap a la perifèria, «hospital de campanya», que faci «olor d'ovella», una Església que passegi la fe pels carrers; en el nou paradigma es ressalta la importància de la pietat i l'espiritualitat popular, es concep l'organització com una piràmide invertida; es qualifica durament el clericalisme com una autèntica «lepra»; es convida a respectar les cultures i a bastir una Església polièdrica.

El concepte de sinode i la sinodalitat eclesial es converteixen en el nou estil d'Església per al segle XXI. La sinodalitat és l'actitud d'una Església en camí que escolta a tothom, perquè el que afecta a tothom ha de ser compartit igualment per tothom; el poble de Déu té la unció de l'Esperit i no pot equivocar-se en la seva fe (*Lumen gentium* 12).

Francesc ha estat objecte d'atacs furibunds: es diu que és un heretge i un comunista, es diu que no sap teologia, que està desfent l'Església, etc. En realitat, Francesc no ha fet sinó deduir algunes conseqüències del CdP del Concili Vaticà II llegit a la llum dels signes dels temps d'avui. Però queden

encara assignatures pendents: el paper de la dona en l'Església i la possibilitat d'accedir al ministeri ordenat, la no obligatorietat del celibat presbiteral, una postura oberta i dialogant amb els membres del col·lectiu LGTBIQ+, consultar a la comunitat l'elecció de nous pastors, potenciar les esglésies locals, reformar la cúria, deslligar el bisbe de Roma de la presidència de l'Estat del Vaticà, etc.

Més que parlar d'un nou CdP, caldria prendre seriosament les exigències del concili, d'auscultar l'Esperit del Senyor en els signes dels temps, des d'una Església sinodal, en comunió i en camí. La sinodalitat comença des de la perifèria, ja que l'Esperit del Senyor actua des de baix. ¿No havia afirmat ja Joan XXIII que l'Església dels pobres havia de ser el rostre de l'Església del Concili Vaticà II?

Esperar contra tota esperança¹²

Tots els pronòstics per al 2019 són molt foscos des de tots els punts de vista: polítics (irrupció de l'extrema dreta, crisi de la democràcia, corrupció, armamentisme...), socials (exclusió, murs contra les persones migrants...), econòmics (desacceleració, pobresa...), ecològics (no sembla haver-hi una intenció ferma de lluitar contra el canvi climàtic...), de gènere (masclisme, feminicidis, homofòbia...), religiosos (fonamentalisme, abusos sexuals...) i un llarg etcètera. Davant d'aquest fosc panorama que els mitjans difonen cada dia, sorgeix un pessimisme col·lectiu paralitzant i anestesiant: no hi ha res a fer, és el final de la història.

Però aquests diagnòstics són parcials i interessats. Hi ha sectors vius que lluiten per la llibertat, la democràcia i els drets humans. Per la pau, la justícia i la preservació de la creació, per la defensa de les dones i de les persones LGTBI+, per una política sana al servei del bé comú i dels marginats. La

història de la humanitat no és la dels monarques de torn, sinó la dels ciutadans més nobles, pensadors, polítics, artistes, profetes, místics i sants.

Sí que hi ha alguna cosa a fer davant la situació actual, i podríem començar per un seriós examen col·lectiu: reconèixer la corrupció no només de les dretes, sinó també d'unes esquerres allunyades del poble real; l'egoisme de dirigents que se senten salvadors messiànics però s'obliden dels pobres; els nacionalismes del morro fort; la falta d'un lideratge genuí; el paradigma tecnocràtic que destrueix la natura buscant riquesa i benestar només per a uns quants. Caldria reconèixer aquestes errades, demanar perdó i buscar esmena i reforma.

S'han de buscar alternatives personals, familiars, socials i polítiques basades en la cura, el servei al bé comú, la no-violència, el diàleg, la reconciliació, la creació de ponts i no de murs, la prioritat dels pobres i els descartats. Si des de l'ecologia s'afirma que quan una papallona vola a Nova York plou

12. En temps d'incertesa com els que vivim, la lectura dels articles del Víctor ens vincula a la raó de l'esperança com a creients i, sens dubte, la reactiva. La seva crida a l'esperança no és un acte voluntarista, sinó que és el reconeixement de tant d'amor i compromís ja operatiu. <https://blog.cristianismejusticia.net/ca/2019/01/17/esperar-contra-toda-esperanza> (17/01/2019).

a Myanmar, molt més eficaç és qual-sevol gest humà per petit que sigui per sanear i canviar l'ambient social, humà i a la llarga polític: mares que es desviuen pels seus fills, voluntaris joves, ecologistes, mestres, metges i metgesses i professionals de la infermeria que atenen amb afecte els seus pacients, dirigents honestos, ONG que salven vides, pobles indígenes que són subjectes d'una nova història. Sense dubte, l'amor és més fort que la mort.

Els creients no podem caure en aquestes actituds fatalistes i apocalíptiques. Els qui ens confessem cristians hem de reconèixer que Déu Pare-Mare segueix estimant el món; que Jesús de Natzaret, pel seu misteri pasqual, ens allibera del pecat i de la mort; que l'Esperit del Senyor omple l'univers donant vida i fecundant la creació, dirigint l'Església i la història cap al Regne, sempre per camins desconeguts i fent-se misteriosament present en els moments de caos, fracassos col·lectius, esterilitat i impotència. Es tracta de captar-lo, discernir-lo i col·laborar amb esperança en la transfiguració d'aquest món cap al Regne. No podem ser profetes de calamitats. El més contrari a la fe cristiana és la por.

Què passaria si en lloc de dir...¹³

Els lingüistes ens ensenyen que les paraules no són mai neutres sinó que estan carregades de vida i sentit, que no només donen nom a realitats sinó que connoten diferents significats, va-

lors, relacions, afectes i cosmovisions. De vegades, les paraules perden força, amb l'ús es degraden i llavors és necessari resignificar-les. Passa el mateix amb el llenguatge religiós.

Què passaria si, en lloc de dir «Déu», diguéssim «Pare» (o «Mare» segons els contextos)? No només seríem més fidels al sentit de la paraula Déu en el Nou Testament, sinó que la nostra dimensió religiosa esdevindria menys filosòfica, més filial i més fraterna, més càlida i confiada.

Què passaria si, en lloc de dir que Jesús de Natzaret és «Déu», diguéssim que és el «Fill de Déu»? Segurament la nostra cristologia seria més bíblica i més trinitària.

Què passaria si en lloc de parlar de la «gràcia», l'espiritualitat, l'amor de Déu, la vida divina, parléssim de l'«Esperit Sant», que és Senyor i qui dona la vida? Segurament la nostra espiritualitat seria menys moralista i més personalista, més teològica i agraïda.

Què passaria si anomenéssim «Maria» amb el seu nom propi de «Maria de Natzaret»? Segurament la nostra devoció mariana seria més senzilla, més històrica, més evangèlica.

Què passaria si en lloc de parlar de l'«Església jeràrquica» parléssim de l'«Església apostòlica»? Segurament la nostra visió recobriria el sentit profund d'estar fonamentada en la fe i el testimoni dels apòstols, i dels seus successors que tenen la missió de mantenir la fe i la comunió de tota l'Església.

Què passaria si, el papa, en lloc d'anomenar-lo «vicari de Crist»,

13. La capacitat del llenguatge és crucial per a crear pensament i, també, per a construir la realitat. Victor, d'una manera molt senzilla, però també molt profunda, reconstrueix el llenguatge per edificar una Església nova. <https://blog.cristianismeijusticia.net/ca/2011/05/19/que-sucederia-si-en-vez-de-decir> (19/05/2011).

«Summe Pontifex», «cap de l'Església», l'anomenéssim «bisbe de Roma i successor de Pere»? Segurament això ens permetria un diàleg més ecumènic amb les altres esglésies i ens oferiria una imatge molt diferent, teòrica i pràctica, de la missió del primat petrí en l'Església.

Què passaria si en lloc de parlar de «missa» o fins i tot de l'«Eucaristia», parléssim del «sopar del Senyor» i de la «fracció del pa»? Segurament aquestes denominacions no només ens apropiarien més a l'Escriptura i a l'Església primitiva, també ens ajudarien a comprendre millor el seu simbolisme central, que és el d'un àpat partit, repartit i compartit.

Què passaria si en lloc de parlar de «laics» i de teologia del «laicat» parléssim simplement de «batejats» i de teologia del «baptisme»? Segurament aquesta paraula seria més comprensible i ens apropiaria a la vocació bàsica, essencial i compartida per tots els membres de l'Església, subjectes actius i responsables, encara que tinguem diferents missions i carismes dins la comunitat eclesial.

Què passaria si en lloc de parlar de «sacerdots» parléssim de «servidors de la comunitat»? Segurament això facilitaria una concepció i una praxi del ministeri menys lligada al poder i més dirigida al servei de la comunitat, més semblant al Jesús que va venir a servir i no a ser servit.

Què passaria si en lloc de parlar genèricament dels «pobres» parléssim

dels «rostres concrets» dels pobres: dels aturats que busquen treball, dels emigrants, de les dones maltractades i abandonades, dels nens del carrer, dels malalts d'Alzheimer, de les persones sense llar, dels vells solitaris, de tots els que tenen la seva vida amenaçada...? Segurament la nostra solidaritat seria més viscuda i activa.

Què passaria si en lloc de parlar de «dominar i explotar la terra», parléssim de «tenir cura i de respectar la casa de tothom», i així protegir una creació que pateix agressions continuades, que gemega amb dolors de part per donar llum a una nova terra? Segurament augmentaria la nostra sensibilitat ecològica per al nostre temps i per a les futures generacions.

Què passaria si en lloc de parlar contínuament i de manera inclusiva «d'homes», parléssim d'«homes i dones», de «dones i homes»? Potser això ens ajudaria a superar el masclisme personal, social i eclesial.

És només una llista indicativa, podria créixer, cadascú pot completar-la des de la seva pròpia experiència. Perquè els lingüistes tenen tota la raó: les paraules no són mai neutres.

Viure amb plenitud o el bon viure¹⁴

En el context de l'Assemblea de l'ONU per examinar el grau d'acompliment dels Objectius del Mil·lenni, pot ser interessant recuperar l'apor-

14. L'any 2010, el Fòrum Social Mundial es va tornar a celebrar a Porto Alegre, on havia nascut el 2001. Víctor agafa amb força el «benviure» com a experiència dels pobles indígenes i saviesa alternativa, per a les societats il·lustrades i postmodernes que han fet del desenvolupament i el consum, el seu paradigma insostenible de relacions humanes i ecològiques basades en l'explotació. <https://blog.cristianismejusticia.net/ca/2010/10/06/vivir-bien> (06/10/2010).

tació dels pobles originaris andins d'Amèrica Llatina, els quals presenten com a proposta el «bon viure»: *suma qamaña* en llengua aimara, *sumaj causay* en quítxua. La Nova Constitució política de l'Estat plurinacional bolivià (2009) assumeix aquesta proposta com a principi ètic moral de la societat plural (article 8). També a l'Equador s'invoca aquest principi.

Què és el «bon viure» o «viure amb plenitud»? Aquestes expressions signifiquen, per a aquests pobles, viure en harmonia amb tothom i amb la Mare terra, perquè tothom depèn de tothom i tots ens complementem. Cada pedra, cada animal, cada flor, cada estrella, cada arbre i el seu fruit, cada ésser humà, forma un sol cos. Es tracta d'intentar viure en equilibri, d'estar bé, de pensar bé el que es fa, d'educar els fills en contacte amb la natura, de respectar-la, d'estar en possessió d'un cert equilibri corporal i espiritual: es tracta de buscar l'harmonia personal i familiar. La terra no és només espai geogràfic, és passat, present i futur, és sobirania territorial, organització, pensament, espiritualitat, economia i cultura. Aquest bon viure no significa per als pobles originaris andins tornar al passat sinó recuperar el seu horitzó de sentit per donar contingut al present.

Enfront d'un discurs de la modernitat il·lustrada, amb la seva fe cega en el progrés i en l'adquisició de més i més béns per «viure millor», davant el món neoliberal basat en el consum i l'explotació desenfrenada i mercantilista de la terra, davant les il·lusions del capitalisme, i oposat al desastre actual d'una societat que destrueix la terra i és incapaç d'eliminar la pobresa, aquest «bon viure» ofereix una alter-

nativa a la humanitat que avui busca models i projectes de sentit. Aquest viure bé presenta una manera de viure diferent, oberta a la natura, que vol construir relacions humanes més igualitàries i justes entre tots, sense discriminació ni exclusions.

Es tracta d'un imaginari social diferent al de la modernitat il·lustrada i al de la post modernitat, un nou paradigma, una nova lògica, quelcom diferent que implica alliberar-se de tantes coses inútils per centrar-se en el que és essencial: respectar la terra, saber compartir, viure sense luxes i amb senzillesa i austeritat, per tal que els béns de la creació arribin a tots els pobles i a les futures generacions.

Aquesta proposta tradicional i originària del «bon viure» té profunds orígens històrics. Ja en la crònica de Felipe Guamán Poma de Ayala (1535-1616) sobre el bon govern es parla del «bon viure», del dret dels indígenes a existir en la seva alteritat, enfront a l'opressió inhumana de la conquesta espanyola.

Aquest ideal del «bon viure» i el «viure bé» enllaça perfectament amb els projectes del Fòrum Social Mundial de Porto Alegre, que afirma que «Un altre món és possible», està en sintonia amb les propostes de la Cimera per al canvi climàtic i els drets de la Mare terra, celebrada a Cochabamba l'abril del 2010, i segurament també està en sintonia amb l'afirmació d'Ellacuría que insta a caminar vers una «civilització de la pobresa» i no vers una «civilització de la riquesa». Per a ell, civilització de la pobresa significa construir un món on tots tinguem el que es necessita per viure amb humanitat i dignitat, en oposició a la civilització de la ri-

quesa que busca cada vegada més benestar per a menys persones, i a costa de la majoria de pobres. Davant el viure millor per a uns quants, cal arborar la senyera del «viure bé» per a tothom.

Per als cristians, aquest «bon viure» forma part de la saviesa del Regne, del missatge evangèlic de Jesús, del projecte de comunió o *koinonia* que enfonsa les seves arrels en el misteri trinitari de Déu, que és comunió en la diversitat. Estem cridats a viure en comunió i harmonia amb tota la humanitat i les seves ètnies, sexes, cultures i religions, a viure en harmonia amb la terra i tota la creació, i a viure en comunió joiosa amb el Pare, en Crist per l'Esperit que ens comunica la seva vida divina. Estem convidats a asseure'ns tots a la taula del banquet de la creació, a la taula del Regne, on tots compartim fraternalment el pa nostre de cada dia. L'Eucaristia és el símbol eclesial d'aquest projecte de comunió.

Viure bé comporta canvis profunds en la nostra manera de pensar i viure, significa valorar la dignitat dels pobres, de les diferents cultures i religions, de les diferents maneres de viure la sexualitat, valorar la dignitat de la terra, la dignitat de la vida, la dignitat de la fe en el misteri de Déu revelat en Crist i que mitjançant l'Esperit es fa sagrament visible i comunitari en l'Església. Significa lluitar per un món diferent, una societat diferent i una Església diferent, més evangèlica i natzarena.

Les cultures de pobles originaris, avui socialment i econòmicament marginats, posseeixen una saviesa mil·lenària que té molt a ensenyar al nostre món d'avui.

El vuitè sagrament¹⁵

El 1984, el bisbe místic, profeta i poeta, Pere Casaldàliga, en el context de la seva conflictiva diòcesi amazònica de São Félix de Araguaia, va escriure: «L'Esperit ha decidit administrar el vuitè sagrament: la veu del Poble».¹⁶

Aquesta afirmació, que pot escandalitzar els cristians que entenen de manera merament aritmètica la definició de Trento sobre el nombre setenari dels sagraments, és plenament ortodoxa i evangèlica. En els sagraments hi ha una trobada de fe amb el Senyor i, segons la paràbola del judici final de l'evangeli de Mateu 25,31-46, el Senyor és present en els pobres que passen fam i set, en forasters, nus i malalts, i en els empresonats, que constitueixen el cor del Poble. Al capvespre de la vida serem examinats de l'amor, l'opció pels pobres està implícita en la nostra fe cristiana, ja que és el que va fer Jesús durant tota la seva vida.

El 2016, el teòleg cristià nord-americà Paul Knitter, en el context del diàleg interreligiós, confessà que el budisme l'ha ajudat a continuar sent cristià i agraeix haver descobert en el

15. Aquest darrer text d'en Víctor que recollim és un esforç per a fer una síntesi de la vida cristiana, és un cant a la interacció entre fe i justícia. No es tracta d'una conquesta humana, sinó d'obrir-nos a l'experiència de l'Esperit de Jesús ressuscitat. <https://blog.cristianismejusticia.net/ca/2021/06/21/el-vuite-sagrament> (21/06/2021).

16. CASALDÀLIGA, Pere (1984), *Fuego y ceniza al viento*, Santander: Sal Terrae.

budisme un vuitè sagrament: el sagrament del silenci.¹⁷ En un món ple de xivarri, rumors, paraules i propaganda mediàtica que ens ensordeix i distorsiona, ens cal fer silenci per poder escoltar la veu interior i obrir-nos al Misteri. Aquest silenci forma part de la tradició apofàtica, monàstica i mística de l'Església cristiana.

Estem al davant de dues postures contradictòries? ¿Ha quedat superada l'afirmació de Casaldàliga, tributària d'un context de lluita contra les dictadures llatinoamericanes i de diàleg amb el marxisme, en plena eufòria de la teologia de l'alliberament, quan ara ja ha caigut el mur de Berlín i les esquerres polítiques i l'anomenat socialisme de segle XXI estan en crisi? Cal passar de Marx a Buda? Cal abandonar els evangelis sinòptics més narratius per passar a l'evangeli més místic de Joan? Cal substituir Casaldàliga per Knitter? Les dues afirmacions del vuitè sagrament, lluny de ser contradictòries o disjuntives, es complementen i s'integren.

Sense una atmosfera de silenci profund i d'obertura a la transcendència del Misteri, el pobre i la praxi de la justícia poden convertir-se en engany, ideologització del poble, risc d'anàlisi de la realitat tancades, una subtil afirmació de l'ego, falsa utopia revolucionària d'un canvi d'estructures sense conversió personal, que pot cremar inútilment generoses il·lusions juvenils.

Però també podem pensar que un silenci oceànic i còsmic, obert al Tot,

si no aterra en una obertura als febles, si no escolta de la veu dels pobres, si es tanca a la història, la justícia i la solidaritat, pot ser ambigu, egoista i narcisista, i convertir-se en una nebulosa esotèrica i líquida i alhora deixar de ser sagrament.

El silenci autèntic ha d'obrir-se avui a les víctimes d'un sistema econòmic assassí i destructor de la casa comuna, a les víctimes de la pandèmia, a les víctimes de la violència, als refugiats que moren al cementiri de la Mediterrània, a les víctimes de masclisme i dels abusos sexuals, etc.

El silenci orant de Moisès davant l'esbarzer ardent, va culminar en l'alliberament del seu poble esclavitzat pel faraó egipci. La contemplació de Thomas Merton al monestir trapenc de Kentucky el va convertir en un compromès pacifista contra la guerra del Vietnam i en un defensor del diàleg interreligiós.¹⁸

Jesús de Natzaret, que passava molt de temps en el silenci de l'oració davant el Misteri del Pare, és el mateix que predica el Regne, cura malalts, perdona pecats, alimenta la multitud, crida deixebles, lliura la seva vida fins a la mort pel poble i vessa el seu Esperit.

La millor tradició humana i espiritual de la humanitat ha integrat aquestes dues dimensions irrenunciables: Gandhi, Tagore, Mandela, Luther King, Romero, Roncalli, Hildegarda, Eckhart, Madeleine Debrêl, Dag Hammarskjöld, Mare Teresa, Foucauld, Elie Wiesel, Ahmad Al-Tayyeb, Doris Stang, etc.

17. KNITTER, Paul (2021), *Sin Buda no podria ser cristiano*, Barcelona: Fragmenta, cita MELLONI, Javier (2021), *De aquí a Aquí*, Barcelona: Kairos, pàg. 45.

18. MELLONI, Javier (2021), *Op. cit.*, pàg. 48-53.

El poble pobre i el silenci només podran ser un vuitè sagrament si són expressió de l'Esperit de Jesús que ens convoca al Regne, ens obre al misteri silenciós del Pare i ens crida a lliurar la vida pels altres, com va fer Jesús de Natzaret.

Tots som germans en el silenci orant i en el compromís quotidià per la justícia i la casa comuna.

No hi ha «dos vuitens sagraments», només un: escoltar en silenci la veu de l'Esperit, sobretot a través del clam del poble.

PREGUNTES PER A LA REFLEXIÓ

1. Després d'haver llegit el quadern, en quina mesura creus que el títol és encertat? Què representaria per a l'Església moure's per un esperit que «bufa des de baix»?
2. Com definiries l'expressió «signes dels temps» a partir del que hem llegit?
3. Estàs d'acord amb la tesi que contínuament exposa en Víctor Codina de «l'oblit de l'Esperit»? Què ha suposat aquest oblit per a la fe dels creients sobretot a Occident?
4. Com descriuries la visió que en Víctor té sobre el paper de la dona en l'Església?
5. En què hauria de basar-se una autèntica sinodalitat?
6. En els seus darrers temps, en Víctor insistia molt en el paper de l'esperança. Quina esperança es dibuixa a través dels seus escrits?

Cristianisme i Justícia (Fundació Lluís Espinal) és un centre d'estudis creat a Barcelona l'any 1981. Agrupa un equip de voluntariat intel·lectual que té per objectiu promoure la reflexió social i teològica per contribuir a la transformació de les estructures socials i eclesials. Forma part de la xarxa de centres Fe-Cultura-Justícia d'Espanya i dels Centres Socials Europeus de la Companyia de Jesús.

Quaderns CJ

Darrers títols

- 228. *El malbaratament d'aliments*. J. C. Romero i J. Tatay
- 229. *El reconeixement de les persones LGTBIQ+ en l'Església*. M. Escribano i E. Vilà
- 230. *De què serveix plorar*. J. Laguna
- 231. *Sobre la tecnologia*. O. Quintana
- 232. *Els CIE: instruments de sofriment inútil*. L. Zanón
- 233. *Democràcia cultural*. J. Picó
- 234. *Rics i pobres al Nou Testament*. J. I. González Faus
- 235. *L'Esperit bufa des de baix*. V. Codina

La Fundació Lluís Espinal envia gratuïtament els quaderns CJ. Si desitgeu rebre'ls, demaneu-los a:

Cristianisme i Justícia

Roger de Llúria, 13, 08010 Barcelona
93 317 23 38 • info@fespinal.com
www.cristianismeijusticia.net

També podeu descarregar-los a:
www.cristianismeijusticia.net/quaderns

